

NİŞ PAZARLAMA KAPSAMINDA, “GÖZARDI EDİLMİŞ KADINLAR”IN TÜRKİYE’DEKİ KONUMU ÜZERİNE BASIN AĞIRLIKLIL BİR ARAŞTIRMA

Ömer AKAT**

ÖZET

Erkek ve kadınlar, yaşam boyunca birbirlerine gereksinim duyan varlıklardır. Ancak yaşamın çeşitli dönemlerinde ve alanlarında kadınların genelde geri plana itildikleri görülmektedir. Asırlardır, erkek ve kadın cinsleri arasındaki eşitliği konu alan tartışmalar, doğal olan farklı dinsel faktörlerin de devreye girmesi ile de gittikçe şiddetlenmektedir. Özellikle Türk toplumunda; kadınlar erkeklerin başarıları için ‘destek sağlamakla görevli varlıklar’ olarak görülmektedir. UNICEF’e göre, Türkiye kız çocuklarının okula gönderilmesinde Avrupa Ülkelerinin oldukça gerisinde bulunmaktadır. Hatta durum Suriye ve İran’dan da daha kötüdür. Örneğin, Türkiye’de hala okula gönderilmeyen 600.000 kız çocuğu vardır. Bu da, Türkiye’nin AB’ye kabul edilmesinde önemli bir engeli oluşturabilecektir. Yoğun bir rekabetin yaşandığı iş dünyasında ise yukarıda belirtilen eşitsizlik daha da fazla görülmektedir. Bu makalede özellikle Türk toplumunda yaşanan kadın-erkek eşitsizliği ele alınmaktadır. Sözkonusu eşitsizliğin çeşitli sosyal ve kültürel nedenleri mevcuttur. Bu nedenlerden bazıları ana başlıklar altında irdelenmektedir. Bu çalışmada basın ağırlıklı bir araştırma yapılarak, konunun güncel öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Niş Pazarlama, Kadın-Erkek Eşitliği, Türk Toplumunu.

* Prof. Dr.; Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi.

ABSTRACT

In the Context of Nish Marketing, a Media Based Research on the Situation of the Neglected Women in Turkey

The men and women are entities who need each other through-out all the life. But it is seen that women are generally pushed back in various periods and fields of life. For ages, the debate on discussing the equality among the sexual discrimination between the male and female is getting hotter and hotter as the religious factors interfere and differ much in nature. Especially in the Turkish society, women are seen as ‘providers’ for the men’s success. According to the UNICEF, Turkey is far behind the European countries as regards “schooling girls”. She is also astonishingly worse than Syria and Iran on this matter. For example, there are 600.000 girls not going to school in Turkey. This could also be an important set-back for acceptance of Turkey to the EC (European Community). On the other hand, inequality between men and women also exists more in business life where there is intensive competition. In this article, the subject of men-women inequality seen in the Turkish society, is taken under examination. There are many social and cultural reasons for this inequality. Some of these reasons are explained under the main topics. The purpose of this paper is to mention the importance of the subject and draw attention on the existing matter, mainly based on the Turkish Press.

Keywords: Nish Marketing, Women-Men Equality, Turkish Society.

1. Giriş

Dünya; erkek ve kadının birlikte paylaştığı bir yaşam alanı olmasına rağmen, öteden beri erkek merkezli bir hayat, erkeği yaşamın odağı olarak öne çıkarmakta ve kadını da erkeğin bakış açısına göre biçim almaya zorlamaktadır. Problem, erkeğin kendisini bu hayatın öznesi kabul edip, kadın da dahil, diğer her şeyi tanımlama hakkını ve gücünü kendisinde görmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü ek bir “**erk**” sahibi olmak diğer bir ifade ile “**erkek**” olmak, tanımlama yetkisini de peşinen elinde bulundurmaya gerektiren bir durum gibi algılanmaktadır. Siyasetten sanata kadar kadın aktivitesinin görmezden gelinmesinin en klasik bahanesi, “**dişil fitratın**” namüsaıt olduğu şeklindeki araştırmalardır¹.

Bazılarının iddiasına göre, kadın yaradılıştan eksik ve kusurlu olup, erkekle yetenekte boy ölçüşemez. Bu iddia tamamen hayal ürünü olup, erkek

¹ http://www.dergibi.gen.tr/yazarlar/ha_006.asp.

ile kadın arasındaki yetenek farkı tamamen fırsat ve eğitime bağlıdır. Bugüne kadar kadın, eşit gelişme hak ve ayrıcalıklarından yoksun bırakılmıştır. Eğer kadına da aynı fırsatlar tanınmış olsaydı, şüphe yok ki o da, erkek ile eşit olacaktı².

Bununla beraber insanın kendisini keşfetme süreci içerisinde bu iddianın aksini kanıtlayan araştırmalar yapılmaktadır. Bu konuda ortaya çıkan son olgulardan biri de, sadece erkeklerde bulunan ve erkeğe “**erkek**” özelliğini veren genleri taşıyan “**Y kromozomu**”nun son 300 milyon yıl içinde deformasyona uğrayıp küçüldüğüdür. **Oxford Üniversitesi** genetikçileri, 125 bin yıl sonra, yani aşağı yukarı 5 bininci neslimizde, erkeği belirleyen Y kromozomu ortadan kalkacağı için kadınların artık erkek çocuk doğurmayacaklarını tespit etmişlerdir. Diğer bir bulgu ise, erkeğin zaten “**hatalı**” doğduğudur. Londra, **Collage Üniversitesi**’ndeki genetik bilimciler, Y kromozomunu konu alan araştırmalarında, erkek için “**dişinin paraziti**” demekte ve erkeğin spermasından toplumsal konumuna kadar, yani biyolojik ve toplumsal olarak büyük bir çöküş içinde olduğunu belirtmektedirler. Genetikçiler, embriyonların oluşum sürecinde erkeğin sonradan ortaya çıktığına işaret etmektedirler. Erkek embriyonun, 6. haftasında erkeklik geni devreye girmekte ve ancak 12. haftada erkeklik üreme organları belli olmaya başlamaktadır. Erkeğin yaşamdaki rolünün ikincilliğini ortaya koyan çok sayıda yeni araştırma vardır. Genetikçiler, bütün canlılarda erkeğin ve dişinin hayatın sürdürülmesindeki işlevlerini araştırdıkça şu bulgulara rastlamaktadırlar: “Erkekler doğa tarafından, annedeki genleri eşe aktaran ve dişi kalıtımını sağlayan araçlar olarak yaratılmışlardır. Kaburgalı Adem ilk insan değil, sadece kadınları “**birleştirendir**”.

Erkeğin biyolojisinin yanı sıra, toplumsal çöküşünde de şu örnekler gösterilmektedir: Kötülükler, her türlü şiddet, polisiye olaylar, cinayet, katliam, organize suçlar, seks suçları, fanatizm... Bir Alman sosyoloğa göre, ahlaklı, meslek sahibi, yetenekli ve sosyal yönden gelişmiş kadınlar olmasaydı, batı demokrasilerindeki ekonomik, sosyal ve siyasi sistem çoktan çökmüş olurdu. Genetikçi **Sykes**’a göre, erkek bu gidişle tıpkı dinazorlar gibi yok olacaktır. Üreme için zaten erkeğin dölleme yeteneğine gereksinimin giderek azaldığını görmekteyiz. Tıp, geliştirdiği üreme teknolojileriyle, erkeğin saf dışı kalabileceğini göstermektedir. “**Kopyalama**” veya “**dişi dokudan yedek sperma üretimi**” gibi yeni teknikler geliştirilmektedir. Kısacası, bütün gözlemler ve araştırmalar, doğanın kadını esas aldığı göstermektedir. Tersine hiçbir bulguya rastlanamamaktadır³.

² Mehmet ÜLGEN, “Kadın”, Işık Yayınevi, Adana, 1990, s. 28.

³ Orhan BURSALI, “Biyoloji, Erkek ve Türban”, *Cumhuriyet*, Yıl: 80, Sayı: 28508, 26 Ekim 2003 Pazar, s. 6.

İddia taşımayan bu çalışmada, kadının genelde ve Türk kadınının özelde toplumsal yaşam içerisindeki yerine/konumuna, mümkün olduğu ölçüde karşılaştırmalara yer verilerek değinilmekte; evrensel insanlığın ve dayanışmanın kalite ve gelişiminin artırılmasına öncülük edebilecek daha ileri düzeydeki araştırma ve incelemelere ışık tutulmaya çalışılmaktadır.

2. Kadın Erkek Eşitsizliği

Erkeğin doğadaki yukarıda bahsedilen konumuna rağmen, bugün dünya üzerindeki tüm toplumlarda kadın erkek eşitsizliği vardır. Kadınlar, insanın temel hak ve hürriyetlerinden tam olarak faydalanamamakta; siyasal, sosyal, hukuki ve eğitim alanlarında erkeklerle eşit olamamaktadır. Bu eşitsizliğin ve sömürünün nedeni, sosyal yapıyı biçimlendiren üretim ilişkileri, “**patriarkal / ataerkil aile yapısı**” ve kadının kendi biyolojik yapısıdır. Sınıfların ortaya çıktığı andan itibaren “**egemen / hakim sınıflar**”ın sömürülenlere ve ezilenlere biçtiği tüm toplumsal roller her zaman kadına ayrı biçimde ve daha da ağır şekilde yansımıştır. Kadın, sadece bir köle, **serf** (toprağa bağlı köle) ya da işçi olarak bırakılmamıştır. Kadın, her zaman ve her yerde, kadın olmasından gelen özelliği ile zora maruz bırakılmış, boyun eğdirilmiştir. Erkeğin fiziki üstünlüğü, kadının boyun eğdirilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Sabahtan akşama tarlada emek tüketen erkek köylünün yeniden kendi emeğini üretebilmesi için, kadın evde hizmetkar olarak kullanılmaya zorlanmıştır. Oysa aynı kadın tarlada, erkeğin yanında emek de vermiştir. Ezilen ve sömürülen sınıfın erkeklerine, “egemen sınıflar” tarafından bu bir “**hak**” gibi gösterilmiştir. Bu şekilde erkeğe verilen “hak”, aynı zamanda ezilen sınıfların kendi içlerinde kendileriyle çatışmalarının bir aracı olarak kullanılmıştır. Oysa, egemen sınıfların amaçları, emek gücünü en ucuza mal etmek ve en verimli biçimde kullanmaktır. Onların zenginliklerinin, egemenliklerinin ve rahatlıklarının tek yolu budur. Kadın da hiçbir ücret ödenmeksizin, emekçi erkeğin sömürücü sınıflara daha ucuza mal olmasını sağlayan bir araç haline getirilmiştir.

Fabrikadan “**limon gibi sıkılmış / posası çıkmış**” bir halde eve gelen işçi erkek, evde kendisine sadece bir imzayla, kimi durumlarda sadece bir imamın duası ile bağlanmış hizmetkarın sunacaklarını ve sunmak zorunda olduklarını bilerek yaşamak durumunda bırakılmıştır. Kadın, doğduğu andan itibaren sadece bu “**toplumsal görev**” için yetiştirilmiş ve yüzyıllardır egemen sınıfların bile isteyerek sürdürdükleri kadın-erkek ilişkisi yeniden var edilmiştir. Kadın işçi, yüzyıllardır kendisine biçilmiş toplumsal göreve artık karşıdır. Evde çocuk bakan, yemek yapan bir alet gibi görülmeye başkaldırmıştır. Yüzyıllardır erkek işi diye kadından uzak tutulan işlerde çalışan emekçi kadın, bunun bir aldatmaca olduğunu görmüş, aynı zamanda ev işinin sadece kadın işi olduğu şeklindeki aldatmaya da kanmaz

olmuş ve erkeğinden her şeyi paylaşmayı istemeye başlamıştır. Artık kadınlar toplum içindeki rollerini ve haklarını talep etmektedirler. Eşit olarak her şeyden faydalanmayı ve bağımsız olmayı arzulamaktadırlar. Gelenek, görenek ve kültür adı altında istemedikleri bir şekilde hareket etmek zorunda kalmak istememektedirler. Kendileri ile ilgili kararları kendileri vermek istemektedirler⁴.

Ancak dünya genelinde kadın haklarında son yıllarda meydana gelen artış dahi bir çok gerçeği değiştirebilecek nitelikte değildir. Dünyadaki en fakir ve eğitim almamış insanların büyük bir çoğunluğu kadınlardır. Duruma ülkemiz açısından baktığımızda; istatistikler, eşitlikçi bir büyüme ve kalıcı refah artışı için kadınların toplumdaki rolleri konusunda daha yapılması gereken çok şeyler olduğunu göstermektedir. Ülkemizde kadın-erkek eşitliği alanında pek çok çalışma yapılmasına ve mekanizmalar oluşturulmasına rağmen, toplumsal yapı içindeki cinsiyetçi değer ve yargılar, kadınların sosyal yaşam alanında, gündelik yaşam pratikleri içinde bu haklardan yararlanmalarının önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Kadınların yaşama alanı olan özel alanlar demokratikleştirilmedikçe, kamusal ve özel alanlar arasındaki bağlar görünür kılınmadıkça, kadınların güçlenmelerinden ve eşitliklerinden söz etmek zorlaşmaktadır⁵.

3. Kadın ve Eğitim/İstihdam

Kadınlarımızın siyasal haklarını gerektiği gibi kullanmalarını engelleyen en önemli faktör, eğitim konusudur. Kadınlar en temel insan haklarından biri olan, eğitim ve istihdam olanaklarından yararlanma konusunda hemen hemen tüm ülkelerde erkeklerin gerisindedir. Türkiye’de de kadının durumunu iyileştirmeye yönelik tüm çalışmalara rağmen, özellikle eğitim ve istihdam konularında istenilen düzeye ulaşılammıştır. Erkek ve kadınların eğitim düzeyleri arasındaki fark, ülkenin az gelişmiş yörelerinde daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle **Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri**’nde süregelen ekonomik olanaksızlıklar, geleneksel ve kültürel sınırlamalar, kadınların eğitiminde daha da kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır. **T.C. Anayasası ve kanunlarında** kızların eğitime öncelik verilmesine karşın, eğitim hizmetleri Türkiye genelinde kadın ve erkeğe dengeli olarak ve istenilen düzeyde götürülememiştir. Eğitim sisteminin her kademesindeki okullarda, kız ve erkek öğrenciler arasında oransal denge sağlanamamış, kentsel alanlardan kırsal yerleşim birimlerine doğru gidildikçe bu daha da

⁴ Hacer ADIGÜZEL, *Osmanlı Dönemi ve Sonrasında Türk Kadınının Sosyal Hayata Katılma Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 1998.

⁵ Murat BAŞESKİOĞLU, “Dünya Kadınlar Gününde Kadınlarımız: Reformları Kararlılıkla Sürdüreceğiz”, *Dünya Gazetesi Özel Ek 9*, 7 Mart 2003 Cuma, s. 3.

belirgin hale gelmiştir. Kız çocukları, genellikle doğduğu andan itibaren erkek çocuklara göre aileleri tarafından ikinci plana itilerek yetiştirilmekte, bu da eğitimde olumsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır. UNICEF’in yaptığı bir çalışmaya göre, bugün Türkiye’de okula gönderilmeyen 600.000 kız çocuğu bulunmaktadır. Özellikle kırsal yörelerde ilköğretimi bitiren kız çocukları, erken yaşta evlendirildiklerinden, eğitimlerine devam edememektedirler⁶. Genel olarak toplumumuz kadının yeteneklerine gereken önemi vermemekte; istihdam olanaklarını ve eğitimini de gelenek, töre ve toplumsal tutuculuk kanalıyla sınırlamaktadır.

Eğitim alanındaki bu olumsuz koşullar, hayatın tüm alanlarını etkilemekte; doğal olarak kadınlarımız, istihdama ve kalkınmaya katılıp bunların nimetlerinden yararlanmada ikinci planda kalmaktadır. Örneğin, ekonomik bağımsızlığını kazanan kadın oranı % 30 iken; erkeklerde bu oran % 75’e yaklaşmaktadır⁷. Türkiye’de kadınların işgücüne katkısı, ülke genelinde % 30, şehirlerde ise % 15 olup, bu oran OECD ülkeleri arasında kadınlar için, işgücüne katılmada en düşük oran olarak dikkat çekmektedir. Oysa kadının işgücüne katılımı, hem kendisi hem de aileleri ve toplumsal kalkınma açısından önemlidir. Çünkü kadın işgücüne yönelik beklentilerde “**hâlâ**” geleneksel bakış tarzı güncelliğini korumaktadır. Bunda gerek kadının gerek toplumun kadını tanımlamada kullandığı önceliklerin etkisi büyüktür. Yani toplumun kadına ve kadının kendine biçtiği öncelikli rol “**eş- anne**” ve bunların doğal sonucu olarak “**ev kadınlığı**” olduğu sürece, işgücü olarak kadının “**aile ekonomisine yardımcı**” ve “**ucuz emek**” şeklinde tanımlanması kaçınılmaz olacaktır⁸.

4. İstatistikler İle Kadın

Diğer taraftan ataerkil toplum yapısı, gerek iş hayatında gerekse sosyal yaşamda kadınlar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Kadınlar, geleneksel kadın mesleklerine yoğunlaşıp, açık iş olmasına rağmen, erkek işi olarak tanımlanan işlere başvuramamaktadırlar. Bu işleri yapsalar dahi aynı işi yapan erkeklere göre kadınların ücreti düşük kalmaktadır. Kadınlar, iş hayatına girip yükselmeyi hedeflediklerinde ilk bakışta görünmeyen engeller karşılına çıkmakta ve yükselmeye kararlı kadınlar, Amerikalıların deyişiyle kafalarını “**cam tavan**”a (glass ceiling) çarpılmaktadırlar. Türkiye’de kamu yönetiminde orta kademe yöneticilerin % 32’si kadın iken, bu oran

⁶ Özgün BENER, “Kadının Katkısından Yararlanmayan Ülkeler Kolay Gelişmiyor (Dünya’da ve Türkiye’de Kadın Konusu)”, *Standard*, Yıl: 39, Sayı: 460, Nisan 2000, s. 95.

⁷ BAŞESKİOĞLU, a.g.e..

⁸ BENER, a.g.e., s. 100.

genel müdür kademesinde % 12'ye, müsteşarlık düzeyinde ise % 2'ye kadar inmektedir⁹. Kamuda çalışan 100 kadından 57'si, 24-35 yaş grubunda yoğunlaşmakta ve % 44 ile ilk sırayı lise mezunları almaktadır. İkinci sırayı % 15 ile iki yıllık yüksek öğrenim mezunları oluşturmakta, böylece orta kademe de yoğunlaşan kadınların yükselme şansları da sınırlanmaktadır.

Diğer sektörlerde kadının konumuna baktığımızda; 1999 yılında sanayi sektöründe kadın işgücünün % 11 olduğunu ve kadın emeğinin ucuz oluşu nedeniyle tekstil, hazır giyim, gıda ve tütün gibi emek yoğun sanayi dallarında kadınların tercih edildiğini görmekteyiz. Hizmet sektöründe istihdam edilen kadınların oranı ise % 22'dir. Bu sektörde son yıllarda kadın lehine önemli gelişmeler kaydedilse de, bu artış hem sektördeki iş alanlarının genişlemesiyle, hem de bu sektördeki bazı işlerin kadın işleri olarak değerlendirilmesi ile açıklanabilir. Yine 1999 yılı verilerine göre kadınların % 66'sı tarım kesiminde çalışmakta ve tarım sektöründe çalışan her 100 kadının 60'ı ücretsiz aile işçisi olmaktadır. Üniversite ve diğer yükseköğretim kurumlarında görev yapan kadın öğretim elemanlarının tüm öğretim elemanlarına oranı % 33'dür. Akademik personelin % 33'ünü oluşturan bu kadınlar; dekan, rektör, bölüm başkanlığı gibi yönetici kadrolarda son derece düşük düzeyde temsil edilmektedir. Yargı organlarında da kadının konumu farklı değildir. 88 üyeli Danıştay'ın 15 üyesi ve 2 başkan vekili kadındır. 250 üyeli Yargıtay'da kadın üyelerin sayısı 20'yi geçmemekte ve 32 daire başkanlığı içinde bir kadın daire başkanı görev yapmaktadır. Dördü yedek 15 üyesi olan Anayasa Mahkemesi'nin de, 2 asil, 2 yedek olmak üzere 4 kadın üyesi bulunmaktadır¹⁰. Genel olarak kadın işgücünün % 65.3'ü tarımda, % 13.3'ü sanayide, % 21.4'ü ise hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Kadın istihdamına ilişkin bir diğer saptama da yıllara göre düşüş göstermesidir. Ekim 1990'da % 34 olan işgücüne katılım oranı, 1996'da % 30.1'e gerilemiştir. Kent, kadın istihdamı açısından olumsuz bir yapı yansıtmaktadır. Göçle kente gelen kadınlar, ya ev kadını konumuna girmekte, ya da **“marjinal işler”**de yasal korumadan uzak ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır. Kentteki kadın istihdamının belirleyici boyutu giderek kadınların kayıt dışı, niteliksiz işlerde çalışması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi kadın emeğinin tekstil, hazır giyim ve tütün gibi emek yoğun bazı sanayi dalları için **“ucuz emek”** oluşu, kadınları tercih edilir kılmaktadır. Oysa; imalat sanayinin bazı dallarında istihdam yaratma maliyetinin yüksek olması nedeniyle bu alt dallar çok yavaş büyümekte, dolayısıyla sanayide teknolojik değişime uyum zorluğu çeken kadın emeğine

⁹ Faruk TÜRKOĞLU, “Dünya Kadınlar Gününde Kadınlarımız: Gelecek Kadınların”, *Dünya Gazetesi Özel Ek 9*, 7 Mart 2003 Cuma, s. 8.

¹⁰ “Dünya Kadınlar Gününde Kadınlarımız: Türkiye’de Kadının Konumu”, *Dünya Gazetesi Özel Ek 9*, 7 Mart 2003 Cuma, s. 4.

ikincil gözle bakılmaktadır. Bunda cinsiyetçi yaklaşımdan çok, kadın işgücünün teknolojik donanımına uyum gösterecek bilgiye, eğitime sahip olmaması etkili olmaktadır¹¹.

Ülkemizdeki kadınlarla ilgili bazı istatistiklere **Avrupa Birliği** ile karşılaştırmalı olarak bakıldığında da iç açıcı olmayan sonuçlarla karşılaşmaktadır. Örneğin; Türkiye'deki erkeklerin % 8'i okur-yazar değilken, yetişkin her 4 kadından birisi okuma-yazma bilmemektedir. Okur yazar olmayan kadın nüfusunun erkek nüfustan farkı % 18'dir. Bu oran, bizim içinde yer aldığımız orta gelir grubu ülkelerin ortalamasından (% 13) ve dünya ortalamasından (% 15) daha yüksektir. Kız öğrencilerin, toplam öğrencilere oranı ilkokulda % 47, lisede % 39, yüksek öğrenimde % 38'dir. Bu oranlar orta gelir grubu ülkelerin ortalamasıyla aynı, AB ortalamasının ise oldukça altındadır. 15-19 yaş arası kadınlarda doğurganlık oranı binde 44'dür. Bu oran da orta gelir grubu ülkeleri ve AB ortalamasından daha yüksektir. Öte yandan, 15-19 yaş arasındaki kadınlarda istenmeyen hamilelik riskini taşıyanların oranı % 11, bir sağlık görevlisinin gözetimi altında yapılan doğum oranı ise % 76'dır¹².

Ayrıca bu istatistiklerde gösterilemeyen, çocuk yaşta evlendirilen, yoksulluk çeken, dövülen, sokağa atılan, koyun gibi kesilen, alınan satılan kadınlarla ilgili rakamlar tam olarak bilinmemektedir. Bununla beraber kadımlar üzerindeki baskıların neler olduğunu kestirmek zor değildir. Bazıları şu şekilde sıralanabilir: Genç kızların istemedikleri erkeklerle zorla evlendirilmeleri, erkeklerin -koca, baba ya da kardeş- kadınlar üzerinde fiziksel baskı uygulamaları, birden fazla evlilikle aile yaşamının bir cehennem çevrilmesi, dinci babaların okuyup üfleme bahanesiyle genç kızların ırzına geçmeleri, yoksulluk yüzünden çocuklarına bakamayan analar, yoksulluk yüzünden bozulan, göçle parçalanmış aileler, fuhuşa sürüklenen kadımlar, vb.

5. Kadının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Konumundaki Gelişmeler

Sayılan bu ve benzeri olayların arkasında derin ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar yatmaktadır. Aynı zamanda din, kadın üzerinde bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Burada devlete, başta kadın örgütleri olmak üzere sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) ve de basına büyük görevler düşmektedir. Sorunun köklerine inildiğinde karşımıza iki temel yara çıkacaktır: “**Sefalet** ve **cehalet**”. Bu iki afete idarî yasal yöntemlerle ve baskıyla

¹¹ BENER, a.g.e., s. 101.

¹² *Dünya Bankası / Birleşmiş Milletler* web sayfaları.

karşı konulamaz. Devlet halkın karşısına sosyal yardım yerine **IMF** programlarıyla çıkarsa, hükümet sosyal devleti kuracak yerde zengini zengin, yoksulu daha yoksul kılan düzene boyun eğer; halkı ezen politikalarıyla irticaya avuç açarsa, laik **Türkiye Cumhuriyeti** bu sorunun altından kalkamaz¹³.

Esas olarak şu anda geldiğimiz nokta; **Atatürk** aydınlığından, inkılaplarından ve kazanımlarımızdan verdiğimiz ödünlerin bizi getirdiği yerdur. Oysa ki; teokratik bir devlet yapısının ve kadın haklarının kısıtlı olduğu bir toplum düzeninin olduğu **Osmanlı İmparatorluğu**'ndan, kadın-erkek eşitliğinin kabul edildiği modern Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş, bir çok devrimler ile mümkün olabilmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 80 yılda büyük özverilerle gerçekleştirdiği ve yaşama geçirdiği devrimlerinden vazgeçemez ve elde ettiği kazanımlarını yitirmeyi kabul edemez. **“Arap-bedevi”** kültürünü, onun şekillendirdiği yaşamı üzerinden atan, ümmetten millete geçen bir toplum olarak geriye götürülme isteklerine karşı koymalıdır. Örneğin türban olayı, modern Türk toplumunu geriye götürmenin ilk adımıdır. Türban bir simgedir ve siyasi İslam'ın başlangıç noktasını oluşturur. Üniversitelerde kazanılacak türban yasağının kaldırılması, toplumu geriye götürmek için açılacak kapının kilididir. Bu nedenle siyasi İslamcılar, bunu demokratik haklar olarak algılamaktadırlar. Oysa Türkiye modern bir toplumdur. Hedefi de; modern toplumlar arasında yer almak ve onların bir parçası olmaktır. Kadını örterek, onu evine kapatarak, Türkiye'nin bu dünyada yer alması olanaksızdır¹⁴.

Atatürk, Cumhuriyetin ilanından dokuz ay önce **Şubat 1923**'de şöyle demiştir: “Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğer bir organı işlemezse, o sosyal toplum felçlidir”. Böyle demekle Atatürk, çağdaş bir düşünce ile kadının toplumdaki yerini belirlemiş ve 1926 yılında Atatürk'ün isteği üzerine çıkarılan **“Medeni Kanun”** ile kadınlarımıza erkeklerle eşit haklar sağlanmıştır. Türk kadınlarını **“şeriat”** zincirinden kurtaran Medeni Kanun ile Türk kadınına bin yıl evvel kaybettiği hakların iade edilmesinin temeli oluşmuş, artık kadın güçlenmeye, kişiliğini bulmaya başlamış ve erkeğinin yanında sosyal faaliyetlere katılmaya hazır hale gelmiştir¹⁵.

¹³ Yıldız SERTEL, İntiharı Seçen Kadınlarımızı Kim Kurtaracak?, *Cumhuriyet*, Yıl: 77, Sayı: 27391, 4 Ekim 2000, s. 2.

¹⁴ Tufan TÜRENC, “Türban Kısırdöngüsü”, *Hürriyet*, 8 Haziran 2003 Pazar, s. 15.

¹⁵ Çetinkaya APATAY, Atatürk Türkiye'sinin Türk Kadınına Kazancı, Amiral Kitap, 1996.

O tarihlerde batılı ülkeler, **Atatürk Türkiye'si**'ndeki bu çağdaş gelişmeleri şaşkınlık, hayranlık ve biraz da korku içerisinde izlerken, maalesef Atatürk ve İsmet İnönü'den sonra yönetime gelenler, bu gelişmeleri tam tersine çevirmişlerdir. Kadınlarımız yeniden evlerine ve kara çarşafalara kapatılmak istenmiş, iş hayatına atılmaları, atılanların da gelişmeleri engellenmiştir¹⁶.

Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında gösterilen onca iyi niyet ve yasal düzenlemeye karşın, kadınlarımızın erkeklerle eşit bir konum edinememiş olmalarının nedenleri kuşkusuz çok karmaşıktır. Örneğin; eğer **Köy Enstitüleri** kapatılacağına, tam tersi geliştirilerek yaygınlaştırılıyorsa, bugün eğitimli kadınlarımızın sayısı bambaşka olacaktı. Sonra, ezanı tekrar Arapça'ya çeviren zihniyet, kendi paradigmasını da birlikte getirmiş, kazanılan nice hak, Arapça ezanla eş zamanlı olarak eşyanın tabiatı gereği farkına varılmadan yitirilmiştir¹⁷.

Halbuki Türk kadını, yüzyıllardır özlemini çektiği haklarına sahip olmada, en azimli, inançlı ve güçlü desteği Atatürk'ten almış ve çağdaş ülke kadınlarının önüne geçmiştir. Dünya ülkeleri arasında kadınlara siyasete katılma hakkı tanıyan ilk ülke, Türkiye olmuştur. O tarihlerde özgürlük ve insan hakları açısından Dünyada örnek olarak gösterilen İsviçre'de bile kadınların seçme ve seçilme hakkı yoktu. Örneğin; İtalya'da kadınlar ancak 1948 yılında seçimlere girebilmişler, Japon kadınları ise seçim haklarını ancak 1950 yılında alabilmişlerdir. Medeni Kanunları aldığımız İsviçre'de ise, kadınlar haklarını 1971 yılına kadar alamazken, çağdaşlaşmada örnek aldığımız İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde de durum farklı değilken, Türk kadınına 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu vesile ile Atatürk şöyle seslenmektedir: “Bu karar, Türk kadınına sosyal ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde aramak lâzım gelecektir. Türk kadını, evdeki medeni mevkiini selahiyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta, belediye seçimleriyle tecrübe kazanan Türk kadını, bu sefer de mebus seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadınının elindedir ve onu salâhiyet ve liyakatle kullanacaktır”¹⁸.

¹⁶ Sadullah USUMİ, “Köylü Kadınlarımız Köleden Farksız”, *Cumhuriyet*, Yıl: 76, Sayı: 27181, 8 Mart 2000, s. 7.

¹⁷ Gönül PULTAR, “İlkel, Çıkarıcı Bakış”, *Cumhuriyet*, Yıl: 77, Sayı: 27250, 16 Mayıs 2000, s. 2.

¹⁸ ÇETİNKAYA, a.g.e..

6. Siyaset, Demokrasi ve İnsan Hakları

77 yıl önce çıkarılan Medeni Kanun hâlâ yürürlükte olduğu halde, Atatürk'ten sonra lââyık olduğu hakları elde edememesine rağmen, şimdi Türk kadınları artık seçme hakkının ötesini, seçilme hakkını istemektedirler. Demokrasiyi “**adam etme**” yani bir ölçüde “**kadınlaştırma**” mücadelesi vermektedirler. İktidarı eşit olarak paylaşmaya, yönetime kendi seslerini, sözlerini taşımaya kararlıdırlar. Artık bu mücadele, siyasi partilerin politikalarını da etkilemektedir. Onlar da artık “**kadın**” gerçeğini görmezden gelememekte; programlarında, tüzüklerinde, örgütlenme biçimlerinde bu gerçek, ideolojilerinin elverdiği ölçüde ifadesini bulmaktadır. Kadın kolları özel önem kazanmakta, kadın kotası siyasi literatüre ve pratiğe girmektedir¹⁹.

İktidarı ele geçirmek için şiddeti bir yöntem olarak hiçbir zaman öngörmeyecek olan kadınların siyasette karar alıcı konuma gelmeleriyle dünya açısından ortaya çıkabilecek olan yararlar şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle kadınların siyasi kararlara ve iktidara ağırlıklarını koydukları yerde, uluslararası ilişkilerde şiddet giderek geri plana itilecek, barışçıl müzakereler ön plana çıkacaktır. İç politikada, dayanışmacı, güçsüzlerden (kadınlar, çocuklar, yoksullar, üçüncü dünyalılar vb.) yana politikaların benimsenmesi olasılığı artacaktır. **Thatcher**, **Çiller** gibi yirminci yüzyılın erkek modeline öykünen kadın politikacıların yerine, Fransız Sosyal İşler Bakanı **Martine Aubry**, **Mo Marlow** (Kuzey İrlanda barışını hazırlayan bakan) gibi örnekleri şimdiden görülmeye başlayan kadın politikacıların sayısı artacak, kadınlar için onlar model olacaktır. Doğayla ona daha saygılı bir ilişki kurulacak ve enerji için nükleer yerine su, güneş gibi tükenmeyen kaynaklara öncelik verilecektir. Şehirler, insan ihtiyaçlarına cevap veren bir teknik ve estetikle kurulacaktır²⁰.

Ancak; ülkemizde siyasi partiler, partili kadınların zorlaması ve kamuoyunun etkisi ile, seçim listelerinde kadınlara eskiye göre daha fazla yer verseler de, kadın adaylara seçilemeyecekleri alt sıralarda yer vermeleri sonucu, seçilebilen kadın sayısı yine çok sınırlı kalmaktadır. Ayrıca 1980'den sonra Türkiye'de, tabandan yetişen, kendi gücüyle gelen siyasetçi yerine, genel başkanlar tarafından seçilen siyasetçi yapısı egemen olmuştur. Bu yapıda siyasetçinin tartışma gücü kalmamakta, parlamenterin kişiliğini öldüren anlayış parlamentoya da yansımaktadır. Böyle bir siyasetçi, grubun kararları dışında hareket edememekte, sistem “**genel başkanlar demokrasisi**” haline gelmektedir. Kadın milletvekillerinin çoğu siyasetten gelmedik-

¹⁹ Gürdal OKUDUCU, CHP Parti Broşürü, 1999.

²⁰ Şirin TEKELİ, Pazartesi Kadınlara Mahsus Gazete, Sayı: 58, Ocak 2000.

leri için genel merkezin kararlarına “**hayır**” diyememektedirler²¹. Bu nedenle **Siyasi Partiler Yasası**’nın değişmesi, dokunulmazlıkların kaldırılması veya sınırlandırılması ile birlikte, demokrasi adına büyük bir kazanım anlamına gelecektir.

Diğer yandan sadece “Siyasi Partiler Yasası”nda değil, diğer bütün yasalardaki ayrımcı maddelerin kaldırılması gerekmektedir. Çünkü **Ceza Kanunu**’ndan **İş Kanunu**’na kadar bütün kanunların hatta taslakları tartışılan yenilerinin bile kadına bakış açısı halen son derece olumsuzdur. Kadın erkek eşitliğinin sağlanmasında atılmış en önemli adımlardan biri olan “**Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi**”ne 1985 yılında imza atan Türkiye’de, kadın-erkek eşitliğinin “**kağıt üzerinde**” sağlanması için bile daha atılacak çok adım bulunmaktadır. Bu ülkenin nüfusunun yarısı kadınlardan oluştuğuna göre; kadınlara karşı ayrımcılık, eşitsizlik, hak ve özgürlüklerin yok sayılması ve sömürü, sadece kadınlara değil, kadın-erkek ayırmaksızın, millete karşı yapılmış sayılır. Bu eşitsizliği ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. İş Kanunu’nda olduğu gibi olumsuz maddelerle dolu olan **TCK**’nın çağdışı maddelerden arındırılması, yasal boşlukların ve yanlışların giderilmesi için, mutlaka **TCK Kadın-Çalışma Grubu**’nun hazırladığı değişiklik taleplerine kulak verilmesi, bu taleplerin incelenmesi ve sürekli olarak gelişmelere açık tutulması gerekmektedir²². **TBMM** adalet alt komisyonunun üzerinde çalıştığı **TCK** tasarısında daha üzerinde durulması ve değiştirilmesi gereken pek çok madde vardır. Örneğin; Türk Ceza Kanunu’nda kadını özel olarak ilgilendiren bölüm, “ırza geçme, kaçırma, fuhuşa tahrik” gibi suçların konu alındığı “**Umumi Adap ve Aile Nizamına Karşı Cürümler**” başlığı altında düzenlenmiş olup, bu bölümün başlığı bile, **TCK**’nın kadına bakış açısını ele vermektedir. Bu konuda, insan bedeni, onuru, kişi özgürlüğü, kişi sağlığı önemsenmeyip, toplumsal ahlak ve aile düzeni ön plana çıkartılmıştır. Bu tasarıda cinsel suçlar, bireye karşı değil “**topluma karşı**” işlenmiş görünmektedir. Yani kadının bedeninin üzerinde yine toplumun, ailenin, erkeğin tasarrufu vardır. Oysa cinsel suçların asıl mağduru toplum ya da aile değil, bireydir. Tecavüz ettiği ya da kaçırdığı kadınla evlenen erkek ceza indiriminden yararlanmaktadır. Mesela on erkek kadına tecavüz edip biri evlenirse, on erkek de indirimden yararlanmaktadır. Bu, daha çok tecavüze teşvike benzemektedir. Başka bir örnek ise tasarıda bulunan “**Cinsel Bütünlüğe ve Edep Törelerine Karşı Suçlar**” başlıklı bir bölümdür. “Hayasızca ve edep duygularını

²¹ “Medya Cinselliği Pazarlıyor”, *Cumhuriyet*, Yıl: 76, Sayı: 27231, 27 Nisan 2000, s. 18.

²² Zeynep ORAL, “Bu Yangını Durdurun!”, *Cumhuriyet*, Yıl: 80, Sayı: 28353, 25 Mayıs 2003 Pazar, s. 15.

incitecek eylemlerde bulunanlar...” diye başlayan bu tasarı maddesi; namus, örf ve gelenekler bahanesiyle kadınların aile meclisi kararıyla öldürülmesini veya intihara zorlanmasını destekler niteliktedir²³. Namus cinayeti işleyenlerin cezalandırılmasında TCK’nın 51. maddesinde yer alan “**haksız tahrik**” hükümleri uygulanarak, cezada indirim öngörülmektedir. Bu maddedeki haksız eylem, mağdurun ahlaka, toplumsal değer yargılarına aykırı her türlü hareketini kapsayacak kadar geniştir. Suçu işleyenin cezada indirim alması için öfke ve üzüntüye kapılmış olması yeterlidir²⁴. Bunlar, eşitliği savunan anayasamıza da, Türkiye’nin imzaladığı uluslararası **BM** belgelerine ve **İnsan Hakları Sözleşmeleri**’ne de aykırıdır. Ceza hukukunun koruması gereken hukuksal değer, örf ve adetler değil, bireyin hak ve özgürlükleri olmalıdır²⁵.

7. Töre Sarmalı

Oysa ki, Urfa valiliği’nin 1927’de yayınladığı “**Urfa Salnamesi**”nin 104. sayfasından aktarılan aşağıdaki satırlar, Türkiye’de örf ve geleneklerin bugün dahi kanunlar üzerindeki etkilerinin nedenlerini çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

“Aşirete mensup bir kız bir gence meylederek onunla kaçarsa, veli ve vasilerine karşı kız ve erkek ölümüne mahkum olurlar. Aralarında nikah yapılırsa bile, kızın akrabasına başlık namıyla bir şey verilmez ve bir sulh yapılmazsa, kızı kaçırana hakkında katillere tatbik edilen usul tatbik edilir...

...Kocalı bir kadın bir erkekle kaçarsa ise her ikisi takipten uzak bölgelerde hayatlarını geçirmeye mecburdurlar. Kadını kaçırana, bu kadının akrabası hem de kadının kocası tarafından takip olunur. Bu cinayette erkek ve kadına yönelik öldürme hakkı daima bakidir...”²⁶

“**Aşiret kanunları**” olarak tanımlanabilecek bu belge, 20. yüzyılın sonunda hunharca işlenen cinayetlerin gerekçesini de açıklamaktadır.

²³ Zeynep ORAL, “Kadının Bekaretini Bırakın Ceza Yasasının İkelliğine Bakın!”, *Cumhuriyet*, Yıl: 80, Sayı: 28508, 26 Ekim 2003 Pazar, s. 15.

²⁴ “Kağıt Üzerinde Bile Eşitlik Yok”, *Cumhuriyet*, Yıl: 76, Sayı: 27181, 8 Mart 2000, s. 7.

²⁵ Zeynep ORAL, “Kadının Bekaretini Bırakın Ceza Yasasının İkelliğine Bakın!”, a.g.m..

²⁶ Mehmet FARAÇ, *Töre Kıskaçında Kadın*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998, s. 12.

Nitekim Güneydoğu Anadolu'da kurulan **Kadın Merkezleri (KAMER)**, kendilerine başvuran kadınların % 15'inin sürekli ölüm tehdidi aldığını, % 7'sinin de intiharı düşündüğünü vurgulamaktadır. 1997-2003 yılları arasında acil yardım hattına başvuran kadınlarla yapılan 5100 görüşmeden çıkan en önemli sonuç, Güneydoğu'da kadının; koca, baba, aile ya da aşiretten gördüğü şiddet nedeniyle korku içinde yaşadığının tespit edilmesidir. Tüm dünyanın dikkatini çeken intihar vakaları ise intiharlara değil, cinayetlere benzemektedir. Birçoğunda aile veya aşiret üyeleri namuslarının kirlendiği gerekçesiyle ölüme mahkum ettikleri kıza “seni biz öldüreceğimize kendin intihar et” diye baskı yapmaktadır. Bazı durumlarda da, “balkondan atlama/itilme” veya “gıda maddelerine fare zehiri koyma” şeklinde olan namus cinayetlerine intihar görünümü verilmektedir. Bu bölgelerde kocaya veya babaya itaatsizlik de namus sorunu kabul edilmektedir. Örneğin, bir kızın sinemaya gitmesi, bir diğzerinin de radyoda şarkı istemesi namus sorunu olabilmektedir. Aile meclisinin aldığı ölüm kararları hemen değil 3-5 ay içinde infaz edilmekte, infaz kararları da birtakım yerel dini otoritelere danışılarak uygulanmaktadır. Bu süre içinde **KAMER** devreye girebilirse, müdahale edip kurtarmaya çalışmaktadır²⁷.

8. Çalışma ve Sosyal Yaşamda Kadın

Görüldüğü gibi, Türkiye'de kadın-erkek eşitliği yasalarla büyük ölçüde sağlanmış olsa bile, kadınların, yasaların kendine verdiği hakları kullanabilmeleri için öncelikle “sosyal yaşamdaki eşitsizlik” kalkmalıdır. Asırlardır yaşanan geleneklerin etkisinden, önyargıların getirdiği kısıtlamalardan kaynaklanan kadına bakış açısının değişmesi çok zordur. Örneğin, tecavüze uğrayan kadınların haklarını aramak amacıyla başvurdukları **Adli Tıp Enstitüsü**'nde görev yapan psikolog, psikiyatrist, polis, hakim, savcı ile adli tıp uzmanı 197'si kadın, toplam 565 kişi arasında yapılan bir araştırmaya göre; polislerin yüzde 47'si, stajyer hakim ve savcılarının yüzde 40'ı, avukatların ise yüzde 24'ü, tanımadıkları erkeklerin davetini kabul eden kadınların ırzlarına geçilmeyi göze aldıklarına ve kadınların ırzlarına geçilmesinden zevk aldıklarına inanmaktadırlar. Adli Tıp Enstitüsü'nün araştırması aslında toplumsal kültürümüzün hâlâ ne kadar ilkel ve vahşi olduğunu gözler önüne sermektedir. İnsanlığın önemli bir kesimi çok daha ileri haklar için yeni arayışlar içindeyken; bu ülkede adalet, tecavüze uğrayan kadının bunu hak ettiğini düşünen yargı mensuplarına emanet edilmektedir. Bu ülkede insan haklarını, demokrasiyi kimin savunacağı, yukarıda “sözü geçen kafalar”ın neresine demokrasinin yerleştirileceği

²⁷ “Batman İntiharlarının Çoğu Cinayet Olabilir!”, *Milliyet*, 17 Ekim 2003 Cuma, s. 16.

sorusu akıllara gelmektedir. Kadınların bu kadar aşağılayan, onları bu kadar hor gören bir erkek egemenliği, yaratsa yaratsa ancak bir **“zorbalık rejimi”** yaratabilir²⁸. Fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, çoğunlukla gelenek ve görenekleri, temel özgürlüklere saygının üzerinde tutan bizim gibi devletler tarafından işlenmekte veya hoş görülmektedir. Kadının en temel kişilik haklarının, beden ve zihinsel bütünlüğünün çeşitli biçimlerde ihlal edilmesi ve kadınların sürekli bu tehditle yaşamaları, eşit ve özgür bir topluma ulaşma yolundaki en temel engellerden biri sayılmalıdır²⁹.

Öte yandan ülkemizde kadın-erkek arasındaki ayrımcılık ve eşitsizlik, kadının özel hayatının yanı sıra, çalışma hayatında da kendini göstermektedir. Cumhuriyeti ve devrimlerini gerçekleştiren kurucu devlet adamı aydınlarımız sahneden çekilince/aramızdan ayrılınca toplumumuzda ister kamu alanında olsun, ister özel alanda, kadına bakış açısı da erozyona uğramış ve bu erozyon doruk noktasına **Turgut Özal Rejimi**'yle birlikte ulaşmıştır. Bir burjuva sınıfı oluşmadığından, paramparça edilen **“orta-direk”**in yerini, kasabada yetişmiş en olumsuz yanlarıyla kasaba sınırlılığı, ufuksuzluğu ve miskinliğini beraberinde getiren bir **“güruh”** almıştır. Bugün; kadınlığın öne çıkarıldığı artistlik, mankenlik gibi **“kadın getto”**ları durumuna gelmiş mesleklerin dışındaki alanlarda çalışan kadınlar, iş hayatlarında çok zorluk çekmektedirler. Kariyerleri sırasında son yıllarda çoğunlukla kendilerinden daha genç, daha kültürsüz, daha yeteneksiz, daha çapsız bir erkek tarafından denetlenmekte ve böyle bir erkek tarafından yönetilmektedirler. Ayrıca bizim gibi sanayileşmeyi tam olarak tamamlayamamış bir ülkede pastadan alınan pay da sınırlı olduğundan, payların paylaşılmasında kadın rakip olarak görülmektedir. İşyerinde kadın, eğer üretken ve yetenekliyse rahatsız edilmekte, çapsız erkeklerin komplekslerini arttırmaktadır³⁰.

9. Küreselleşen Emek

Oysa dünyada küreselleşme ya da sermayenin uluslararasılaşması sürecinde, kadın emeğine biçilen rol, artık **“yedek işçi ordusu”**nun ötesinde bir roldür. Kadınların sanayide istihdamı giderek artmaktadır. Sermayenin sınırları aşarak en az maliyetle en rasyonel üretimi yapma sürecinde işyeri maliyetini düşürmek temel önem taşımaktadır. **“Esnek çalışma biçimleri”**nin giderek yaygınlaşması bunun bir sonucudur. Düşük ücretli, güven-

²⁸ Oral ÇALIŞLAR, “Kadın İrzına Geçilmesini Arzular mı?”, *Cumhuriyet*, Yıl: 77, Sayı: 27393, 6 Ekim 2000, s.4.

²⁹ “25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Dayanışma Günü Broşürü”, Eğitim Sen, Kasım 2002.

³⁰ PULTAR, a.g.m..

cesiz yarım günlük çalışma, ev içinde çalışma yükünü taşımaya devam ettikleri için en çok kadınların muhatap oldukları bir istihdam biçimidir. Nitekim, **AB** ortalamasına göre yarım günlük çalışma yapılan işyerlerinin yüzde 80'inde kadınlar çalışmaktadır³¹. Her ne kadar rakamlar güvenceli ve tam günlük işlerde genellikle erkeklerin istihdam edildiklerini, kadınların kazandıkları ücretin ise yaşamlarını bağımsız bir biçimde sürdürecektir düzeyde olmadığını gösterse de, kadınlar gelecekte iş ve meslek dünyasında artan bir şekilde söz sahibi olacaklardır. Yeni teknolojiler, beden gücünü asgariye indirip bilgi ve yaratıcılığı ön plana çıkardığı için, kadınlar şaşırtıcı hamleler yapabileceklerdir. Bilgisayarlar, evde çalışıp üretime katılmayı mümkün kıldığından, kadınların üzerindeki **“çifte emek baskısı”** azalacaktır. Verimlilik artışı, çalışma sürelerini kısaltacak ve bütün bunlar kadınların özgürleşmesini hızlandıracaktır³². Diğer bir deyişle, iş dünyasındaki değişim kadınlara yaramaktadır. 21. yüzyılın yeni oyun kuralları ve iş ilkeleri kadınların doğal özellik ve yeteneklerine daha uygundur. Önce insan yaklaşımının ve tüketiciye odaklanma ilkesinin yaygınlaştığı ve talebin önemli olduğu bu dönemde, insanları makinenin dişlileri gibi gören erkeklere karşı kozlar kadınların eline geçmiştir. Zaman, emir komuta zincirine önem veren erkeklerin aleyhine, bilgiyi paylaşmayı esas alan **“interaktif”** bir yönetim stiline yatkın olan kadınların lehine işlemektedir. Kadınlar, olaylar ve faktörler arasındaki ilişkileri erkeklerden daha net bir şekilde sezebilmekte ve olayın bütününe daha iyi kavrayabilmektedirler. Bu nedenle, sezgisi yerine mantığının ve deneyiminin sesini dinleyen erkeklere göre değişimi daha kolay algılayabilmektedirler. Kadınların daha yetenekli olduğu finans, perakendecilik, bilişim ve benzeri işler gelecekte daha hızlı gelişeceği için bu konularda önde olacaklardır. Yönetim süreçlerinin karmaşıklaşmasıyla, artan oranda danışmanlık şirketlerine başvurular, müfettiş tavrı ile öğütler veren ve tepeden bakan erkek danışmanlar yerine daha anlayışlı ve sabırlı olan bayanları tercih edeceklerdir. Yeni dönemde **“uzlaşma”** ve **“çözüm kültürü”** önem kazandığı için uzlaşmayı bilmeyen erkeklerin aksine, uzun vadeli bağlantıların perspektifinde görüşmeyi her iki tarafın da kazanabileceği şekilde sonuçlandırmayı bilen kadınlar daha avantajlı olacaklardır. Tüketici tercihlerindeki değişimi inceleyen sosyal bilimler, bugün en az mühendislik ve finans bilimleri kadar önem kazandığı için, iyi bir gözlemci olan, moda ve trendleri daha önceden fark edebilen ve **“talep haritası”**ndaki her değişimi hemen algılayabilen kadınlar fark yaratacaklardır. Kadınların doğal iletişim yeteneği erkeklerden daha güçlü olduğu için, iletişim becerilerinin giderek önem kazandığı **“yeni ekonomi”**de gelecekleri parlak görünmektedir. Kadınlar, terfilerde zeka katsayısından (**IQ**) daha etkili olan

³¹ Nesrin TURA, Pazartesi Kadınlara Mahsus Gazete, Sayı: 58, Ocak 2000.

³² TEKELİ, a.g.m..

duygusal zeka (EQ) yönünden daha gelişmiş oldukları için, eninde sonunda İngilizcedeki tabiri ile “**cam tavan**”ları ortadan kaldıracaklardır³³.

10. Sonuç

Günümüzde, genelde dünyada ve özelde de Türkiye’de yaşanan kadın-erkek eşitsizliğini toplumları içten kemiren bir hastalığa benzetmek mümkündür. Türk toplumunda yaşanan kadın-erkek eşitsizliğinin tarihi incelendiğinde ise, eşitsizliğin geçmişte daha az olduğu ve özellikle son dönemlerde bu eşitsizliğin kadın aleyhine daha da arttığı gözlemlenebilir.

Çalışmada değinilen istatistiklere bakıldığında, kadınların Türkiye’deki sosyo-ekonomik ve kültürel konumlarının acı bir tablosu göze çarpmaktadır. Gerek çalışma hayatında gerekse ev hayatında ve sosyal hayatta kadının sürekli olarak arka plana itildiği görülmektedir. Bazı yörelerde ise kadınlar çalışma hayatına giremedikleri gibi, bir de “töre sarmalı” tarafından kuşatılmakta, kötü muameleye ve şiddete uğrayarak çarpıcı örneklerde olduğu gibi bazen de acımasızca katledilmektedirler.

Haklarında milyonlarca şiir, öykü, roman ve tiyatro yazılmış en az o kadar da yapılmış beste, şarkı, türkü, heykel, tablo ve filme konu olmuş kadınların bir tüketici grubu olarak bu ölçüde “gözardı” edilip, arka plana itilmesi toplumsal ilerlemeyi de yavaşlatmaktadır. Diğer taraftan; evrensel insanlığın gelişimi, kalitesi ve düzeyi çok sık tekrarlandığı gibi bir “**eğitim**” sorunu olduğu kadar, bir “**kadın-erkek eşitliği veya eşitsizliği**” sorunudur.

Sonuç olarak, hızla değişen dünyamızda, bütün ülkelerde kadınlara giderek daha çok ihtiyacın olduğu ve kadınların katkılarından yararlanılmadığı sürece ülkelerin yeterince gelişmelerinin söz konusu olamayacağı açıkça görülmelidir. Bu nedenle tüm dünyada kadınlar; yasal, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve özgürlüklerini elde etmelidirler. Diğer yandan kadınlar bilinçlenemez ve gelişemezlerse, erkeklerin de daha da bilinçlenip gelişemeyeceği gerçeği gözardı edilmemelidir.

³³ Faruk TÜRKÖĞLU, “Dünya Kadınlar Gününde Kadınlarımız: Gelecek Kadınların”, *Dünya Gazetesi Özel Ek 9*, 7 Mart 2003 Cuma, s. 8.

